

ה בתי"ד ו' פ' שם
בבית"ד

הַלְבוּת תַּפְלִין סִימָן כה בו

ספר המוסר פ"ד. **הַיְבִיּוֹם שֶׁשֶׁשׁ בו ספֶר־תּוֹרָה נוֹהֲגִים שְׁלֵא לְחַלְצֵם (נו) עַד שְׁתִּיזוּרוּ ספֶר־תּוֹרָה (נח) וַיִּנְיחוּהוּ (כז) הַבֵּיכָל:** הגה והנינו במקום שמכניסין התורה לאחר וְבֵא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אֲכָל לִפִּי מִנְהַג מִדִּינֹת אֵלוֹ שֶׁמְכַנְּסִים הַתּוֹרָה מִיָּד לְאַחַר הַקְּרִיאָה, אִין לְחַלְצֵם בַּקָּמֹה שֶׁשֶׁשׁ בְּשֶׁאֵר יָמִים (דברי עצמו). **יְבִיּוֹם רֵאשִׁי־חֲדָשׁ חוֹלְצִים אוֹתָם קֹדֶם תַּפְּלָת (כז) [כז] (נט) מוֹסָף.** הגה (ס) והוא הדין בחל המועד. וְנוֹקָא בְּמָקוֹם שְׂאוּמְרִים בְּמוֹסָף (כג) (סא) קִדְשַׁת 'בְּתָר'; מִיְהוּ נוֹהֲגִים לְסַלֵּק־ם קֹדֶם מוֹסָף (סב) בְּכָל מָקוֹם (כ"ה):

כּו דִּין מִי שֶׁאִין לוֹ אֶלָּא תַּפְּלָה אַחַת, וּבו ב' סְעִיפִים:

א אִם אִין לוֹ אֶלָּא תַּפְּלָה אַחַת, *מִנִּיחַ אוֹתָהּ שֶׁשֶׁשׁ לוֹ וּמְבַרֵךְ עֲלֶיהָ, שֶׁכָּל אַחַת מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצֻמָּה.

א מנחות ל"ח

בְּאֵר הַיֵּטֵב

שְׁנֵיהּ וְקִדְשַׁת הַעֲמִידָה, וְקִדְשַׁת 'בָּא לְצִיּוֹן'. ובמקומות שאומרים קדיש ותום אחר לציוני המה ג"כ ארבע קדישים, עין במט"מ ובשל"ה ובע"ת: **(כז) הַבֵּיכָל.** סי' לְדַבֵּר "וַיַּעֲבֹר מִלִּפְנֵיהֶם לַפְּנִיחָה וְהָ בְּרֵאשִׁים". והחולץ קדם לכן לא יחלץ בפני סי' אֶלָּא יִסַּק לְצִדְדֵינָו, מִט"מ רש"ל מ"א: **(כז) מוֹסָף.** אחר תזנת סי' הַבֵּיכָל. ובחמ"מ יש לחלצן קדם ההלל, והש"ץ אחר ההלל, ובחמ"מ של ספוח אף הש"ץ קדם ההלל, מ"א עין בשכנח"ג. הנהגתו ללבש כל היום תזוז וְלִבְשַׁת ב"ר"ח אחר תפלת מוסף, אֲכָל בְּחַמ"מ לֹא יִנְיָח לְגַמְרֵי אֶפְלוֹ בְּמִנְחָה, הַרְמ"פ: **(כז) קִדְשַׁת 'בְּתָר.** פי' במקום שאנו אומרים 'קִדְשֵׁי בְּמוֹסָף אוֹמְרִים בְּקִצַּת דְּהַנּוֹהַג בִּן שְׁאִינוֹ חוֹלֵץ בְּמוֹסָף אִין לוֹ עֲלֵיו תִּלְגָּה מֵאַחַר שְׂאִין אֲנֹ אוֹמְרִים קִדְשַׁת 'בְּתָר יִתְנוּ לָךְ, וְשִׁמְעֵתִי בְּשֶׁם גְּדוֹל א' שְׁלֵא תִּהְיֶה חוֹלְצֵם בְּמוֹסָף ע"ש:

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

הכונת המספר ממהר"ש ושל כתב בהנהגותיו שְׁעָרֵי הַקְּרִיבוֹת מֵהַעֲצֵב וכו' או ג' קריכות מהרז"ו וְסִיר שֶׁל־רֵאשׁ, וְאֶחָד־כ' שֶׁל־יָד יִחְלֹץ מִלִּבְשׁוֹ, וְהַשְּׂלִית יִתְּנֶה עֲלָיו עַד שְׁעָרֵי הַתַּפְּלִין ע"ש: **[כז] מוֹסָף.** עין בה"ט. וְכַתְּבוּ בְּשֶׁם הַקָּרְיָי ז"ל אַחַר קִדְשֵׁי שֶׁל תְּזַנֵּת סי' הַבֵּיכָל, וְהֵינּוּ כְּפִי מִנְהַגֵּם לְהַחֲזִיר הַסִּי' אַחֲרַי אֲשֶׁרִי וְבֵא לְצִיּוֹן כְּמִבְּאֵר בְּסִי' תַּכְג ע"ש וְכֵן נוֹהֲגִין, וְדִלָּא כְּמִי"ש בְּתַשְׁבּוּת מִי"ע סי' קח לְחַלֵּץ אַחַר תַּפְּלַת שְׁחִירַת ע"ש. וְכַתְּבוּ הַפְּרִיחַ סי' תַּכְג שֶׁאֵם הַשְּׁעָרָה חֻזָּקָה שְׂאִינוֹ מְסַפֵּק יִחְלֹץ הַתַּפְּלִין יָזִים מִמְּקוֹמָם לְעַד אַחַר; וְחֲשִׁיב כְּמִנְחָה בְּכִיסָם כ"ו; וְנִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ מִצִּיּוֹת לְעֵנָן וְהַ כְּעוֹן שֶׁהוּא עוֹמֵד לְבוֹשׁ הַתַּפְּלִין וְהַעֲבוֹר כְּבִר הַתְּחִילֹת קִדְשַׁת 'בְּתָר, שְׂאִין שְׁהוֹת לְחַלֵּץ, שְׁכַמו רַגְעֵי שְׂאִחַר יִשְׁלִימוֹ לומר הַקְּדֻשָּׁה. וְכַתְּבוּ עוֹד: מִי שֶׁצָּעַד יָדִי חוֹבֵת תְּזַנֵּת מוֹסָף וְזִמּוֹ לְהִנִּיחַ תַּפְּלִין, וְהִלָּךְ לְבַחֲכֵנִי שְׁעָרוֹן לֹא תִּפְתַּלְמוּ מִמּוֹסָף, יִצְמַח נוֹטֵף שֶׁיִּכְבֹּל לומר כְּתֵר עִמָּה. וְיִמְח"כ כְּתֵב שְׁנֵאֵרָה לוֹ שִׁסְלַק הַתַּפְּלִין וְיֹאמֵר כְּתֵר. וְכַתְּבוּ שְׁלֵמִי־עֲבוֹר: מִדְּלֵא אִמְרָ אֲשֶׁר עוֹד שֶׁשֶׁסְּלֵקֶם שְׁמַע מִנֵּה דְרוֹקָא לְחַתְּמָתִי יֵשׁ לוֹ לְסַלֵּקֶם, אֲכָל אִם הֵיךְ עִסַּק בְּלִמְרוֹד וְלֹא אֲדַעְתָּה, וְכִשְׁתַּחֲוִיתִי הַעֲבוֹר הַקְּדֻשָּׁה נִגְזַר מִמֶּשְׁנֵנוֹ וְשִׁמְעָה אֲנוּ, וְאִין שְׁהוֹת לְחַלֵּץ, כְּמֵא אֵיל וְמוֹדָה לְהַפְרִיחַ דְּעִתָּה כְּתֵר עִמָּה ע"ש. וְיִמ"ש בְּבַר"ט בִּישׁ הַרְמ"פ ר"ח קִדְשַׁת ר"ח עֲלֶיהָ, וְיִרְדַּת אַחַר תַּפְּלַת מוֹסָף, וְכֵן יִכּוֹל לְלַבֵּשׁ כָּל הַיּוֹם, וְכַמְח"ב כְּתֵב שֶׁכֵּן נוֹהֲגִים וְדִלָּא כְּמִי"ש בְּאוֹר־צִדְקִים בְּשֶׁם מַהְר"ח: שְׂאִין כֵּן דַּעְתּוֹ, וְכֵן מְבַאֵר מְדַבְּרֵי הַפְּרִיחַ לְדַעַל שְׂאִחַר מוֹסָף יִכּוֹל לְלַבֵּשׁ. וְעֵין בְּדַרְבֵּי־שְׂמוּאֵל סי' קיב בְּעֵנָן שֶׁיֵּשׁ נוֹהֲגִין שְׁלֵא לְחַלְצֵן בְּר"ח וּבְחַמ"מ אִף בְּמוֹסָף, וְכַתְּבוּ שֶׁשְׁחִיבוֹשׁ וְהַרְבִּיזוּ וְתָנוּ טַעַם שֶׁיֵּשׁ לְחַלְצֵם בְּמוֹסָף ע"ש:

מְשַׁנָּה בְּרוּרָה

תְּשַׁמֵּשׁ קָל בְּשַׁעָה שֶׁהוּא מְבַרֵךְ, כְּמִבְּאֵר לְקַמֵּן בְּסִימָן קִצַּא בְּמַגְנֵי־אֲבִרְהָם סְעִיף־קָטָן ב: **(נו) עַד שְׁתִּיזוּרוּ.** רְמֹו לְדַבֵּר "וַיַּעֲבֹר מִלִּפְנֵיהֶם לַפְּנִיחָה (וְהֵינּוּ הַסֶּפֶר־תּוֹרָה) וְהָ בְּרֵאשִׁים" [תַּפְּלִין]. כ"י: **(נח) וַיִּנְיחוּהוּ הַבֵּיכָל.** והחולצן קדם, עַל־כָּל־פְּנִים יִזְהַר שְׁלֵא יִחְלֹץ הַשְּׁלֵר־רֵאשׁ בְּפָנֵי הַסֶּפֶר־תּוֹרָה⁽⁷¹⁾, כְּדִי שְׁלֵא יִגְלֶה רֵאשׁוֹ בְּפָנֶיהָ, אֶלָּא יִסְתַּלַּק לְצִדְדֵינָו⁽⁷²⁾; וְכַשְׁלֵי־יָד דְּלִיכָא גְלוּי, אוּ בְּתַפְּלִין שֶׁל רֵאשׁ תַּחַת הַשְּׂלִית־גְּדוֹל, שְׂרִי [פמ"ג]: **(נט) מוֹסָף.** אַחַר **(עג) שְׁתִּיזוּרוּ הַסֶּפֶר־תּוֹרָה הַבֵּיכָל.** ובמקומותינו שֶׁמְכַנְּסִים תַּכְף אַחַר הַקְּרִיאָה, יִחַלְצֵם⁽⁷³⁾ **(עד) אַחַר הַקְּדִישׁ שֶׁקֹּדֶם תַּפְּלַת מוֹסָף⁽⁷⁴⁾.** וּבְאֶלְיָהוּ וְבֵא לְצִיּוֹן וְבֵא תַּחַב, דְּבֵרֵאשִׁי־חֲדָשׁ יִחְלֹץ אַחַר קִדְשַׁת 'בָּא לְצִיּוֹן⁽⁷⁵⁾, קֹדֶם שְׂאוּמֵר "הֵי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ וְכוּ" שֶׁשְׁשֹׁמֵר חֲקִיד⁽⁷⁶⁾, וְלֹא יִמְתִּין מִלְּחַלְצֵם עַד אַחַר קִדְשֵׁי, כְּדִי שְׁלֵא לְהַסְפִּיק בֵּין קִדְשֵׁי לְהַתַּפְּלָה: **(ס) וְהוּא הַדִּין בְּחַל הַמוֹעֵד.** וְהַאֲחֻזִּים **(עג) כְּתָבוּ,** כִּיֵּן דִּישׁ אוֹמְרִים שְׁלֵא לְהִנִּיחַ כָּלֵל בְּחַל־הַמוֹעֵד, כְּדִלְקַמֵּן בְּסִימָן לֹא, יִמְהַר לְחַלְצֵן קֹדֶם הַלֵּל, וְהַש"ץ אַחַר הַלֵּל; וּבְחַל־הַמוֹעֵד שֶׁל סְפּוֹת, שִׁישׁ פְּנָאִי עוֹבֵד שֶׁמִּמְתִּינִין עַל הַאֲתָרוּג, אִף הַש"ץ יִחְלֹץ קֹדֶם הַלֵּל. הַנּוֹהֲגִין לְלַבֵּשׁ כָּל הַיּוֹם, **(עו) יִחְזוּ וְלִבְשַׁת בְּרֵאשִׁי־חֲדָשׁ אַחַר תַּפְּלַת מוֹסָף,** **(עז) וְאִין צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבַרֵךְ אִם הֵיךְ דַּעְתּוֹ לִנְהַ בְּשַׁעַת חֲלִיצָתוֹ,** לְפִי מַה שֶׁפִּסְק הַרְמ"א לְעִיל בְּסַעֲרֵי יב, וּבְחַל־הַמוֹעֵד לֹא יִנְיָחם שׁוֹב לְגַמְרֵי עַד הַעֲבוֹר. וְהַאֲשִׁים הַמִּנְיָחִין תַּפְּלִין דְּרַבְּנֵי תַּס, בְּחַל־הַמוֹעֵד לֹא יִנְיָחֵם כָּלֵל, וּבְרֵאשִׁי־חֲדָשׁ יִכְלִי לְהִנִּיחַם אַחַר שְׁיָסִים הַש"ץ תַּפְּלַת מוֹסָף; אוּ שְׁיָסִירוּ הַתַּפְּלִין שֶׁל רֵש"י קֹדֶם וְבֵא לְצִיּוֹן וְשֶׁל רַבְּנֵי תַּס יִלְבְּשׁוּ בַּעַת אַמִּירַת וְבֵא לְצִיּוֹן [פמ"ג]: **(סא) קִדְשַׁת 'בְּתָר.** פְּרוּשׁ, בְּמָקוֹם שֶׁאֲנֵנו אוֹמְרִים 'קִדְשֵׁי בְּמוֹסָף אוֹמְרִים בְּקִצַּת מִקְוֹמוֹת 'בְּתָר יִתְנוּ לָךְ, לְכֵן אִין נִכּוֹן לְהִיּוֹת אוּ כְּתֵר שֶׁל תַּפְּלִין עֲלֵינוּ⁽⁷⁷⁾, וְאֶפְלוֹ בַּעַת תַּפְּלַת הַלְחָשׁ; וּפְשׁוּט דָּאֵם שֶׁכַּח וְהַתְּחִיל לְהַתַּפְּלַל בְּהֵם לֹא יִחְלְצֵם בְּאִמְצַע, דִּיאִינוּ בַּק מִנְהַגָּא: **(סב) בְּכָל מָקוֹם.** וְהַש"ץ כְּתֵב דְּהַנּוֹהַג שְׂאִינוֹ חוֹלֵץ בְּמוֹסָף אִין עֲלֵיו תִּלְגָּה⁽⁷⁸⁾, מֵאַחַר שְׂאִין אֲנֵנו אוֹמְרִים קִדְשַׁת 'בְּתָר יִתְנוּ לָךְ, וְשִׁמְעֵתִי עַל גְּדוֹל־הַדּוֹר אַחַד שְׁלֵא הֵיךְ חוֹלְצֵם בְּמוֹסָף; אִף הַמַּתַּפְּלַל בְּצַבוֹר **(עט) בְּדִיאִי לֹא יִשְׁנֶה מִנְהַגָּא דְּצַבוֹרָא:**

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(עג) מַגְנֵי־אֲבִרְהָם בְּשֶׁם הַכּוֹנֵנוֹת: **(עד) מַגְנֵי־אֲבִרְהָם לְקַמֵּן בְּסִימָן תַּכְף וְכַדְפְּרָשִׁי דֵּלֵא פְּלִיגִי:** **(עג) מַגְנֵי־אֲבִרְהָם בְּשֶׁם הַכּוֹנֵנוֹת:** **(עו) בְּסִימָן לֹא יִשְׂאִרִי אַחֲרוֹנִים:** **(עז) בְּאֵר הַיֵּטֵב:** **(עז) פְּשׁוּט:** **(עט) פְּשׁוּט:**

הַלְבוּת תְּפִילִין סִימָן כה כו

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה מהדק ומברך]

לכאורה נראה דנה נקרא תלצו מדעתו על מנת לסימניו ואין צריך לברך שנית וכו', וצריך עיון בקל ז'ה70).

70) בביאור הצד שיתחייב בברכה, כתב הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה הע' ז), שבהסרת הציציות מן הבגד נפקע חיוב הציציות מן הבגד, ואין חל חיוב זה אלא לאחר זמן בשעת לבישתו, או שכיין שהבגד והציציות חשובים דבר אחד, כשהוסרו הציציות מן הבגד שוב נחשב כבגד אחר. אמנם, כל זה אינו שייך במי שמחליף מוזהה במזוזה, שמסתבר שהרי הוא כמי שמחליף שופר בשופר שפסק בשו"ת בנין עולם (סי' לא), הובא במשנ"ב לקמן סי' תקפה ס"ק ד) שלא יברך, לפי שאין הברכה אלא על התקיעה, וכן הדין במי שמחליף תפילין בתפילין או ששם מעקה חדש בגוגו.

[משנ"ב ס"ק נח]

על-כך פנים יתברך שלא יחליץ השל-ראש בפני הספר-תורה⁷¹, כדי שלא יגלה ראשו בפניה, אלא יסתלק לצדדין⁷².

71) ואם הספר תורה מונח בתוך תיק סגור כמקובל בספרי התורה של בני עדות המזרח, כתב העוד יוסף חי (פרי' חיי שרה אות ב) שמותר לחלוץ את התפילין בפניו.

72) ובעין זה כתב לקמן (סי' לח ס"ק לו) לענין איסור חליצת התפילין בפני רבו, שאם מטה עצמו קצת לצד אחר ודויר מלגלות ראשו בפניו, נראה שיש להתיר לחלוץ התפילין בפניו.

[משנ"ב ס"ק נט]

ובמקומותינו שפסקיטס כתב אחר הקריאה, יתלצו⁷³ אחר הקדיש שקדם תפלת מוסף⁷⁴, ובאלהו רבא כתב, דבראש-הדש יתלץ אחר קדשת ובא לציון⁷⁵, קדם שאומר "יהי רצון מלפניך וכו' שנשמר הקיד"76).

73) ובכל פעם כשחולץ התפילין, כתב לקמן (סי' כח ס"ק ח) שנכון להיזהר שלא לחלוץ את השל יד עד שיניח את השל ראש בתוך התיק, בכדי שלא ישכח ויכניס את השל יד תחילה ואחר כך את השל ראש, וכשיבא להניחן יפגע בשל ראש תחילה. וגם בראש חודש שממחרים לחלוץ התפילין כדי להתפלל מוסף עם הציבור, היה הגרי"ח זוננפלד (שביבי אש הל' תפילין) נוהר להניח את השל ראש בתוך התיק, כדי שלא ישכח לאחר מכן ויניח את השל יד בתוך התיק קודם השל ראש.

74) ומה שנהגו למהר בחליצת התפילין אחרי הקדיש, ביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' מט) שהוא כדי שלא יהיה הפסק בין הקדיש לתפילת מוסף, ואף שהקדיש מוסב על 'אשרי' וובא לציון' שלפניו, מי"מ הוא לצורך התפילה, ויותר מכך משום שצריך לסמוך את הקדושה דסדרא שאומרים "ובא לציון" לתפילת מוסף.

ולכתחילה אין להפסיק ביניהם הרבה.

75) ולקמן (סי' תכג ס"ק י) הביא שיש נוהגים לחלוץ או רק את הרצועות הכרוכות על האצבע.

76) ובטעם הדבר כתב, מפני שהוא כעין הברכה שהיו בני מערבא מברכים בשעת חליצת התפילין 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו לשמור חוקיו', כמבואר לקמן (סי' כט ס"ק א).

[משנ"ב ס"ק סא]

לכן אין נכון להיות אִזְ כְּתָר שֶׁל תְּפִילִין עֲלוּ⁷⁷.

77) טעם נוסף כתב לקמן (סי' תכג ס"ק י), שכמו שביים טוב אין מניחים תפילין משום שיום טוב עצמו הוא אות ואין להוסיף עליו אות של תפילין, כך יש לנהוג גם בראש חודש על כל פנים בזמן תפילת מוסף שבה מזכירים את מוספי היום והרי זה כעין אות.

ולפי הטעם שכתב כאן שאין לענות קדושת 'כתר' כשתפילין עליו, מי שעדיין לא התפלל שחרית ושומע קדושה של מוסף במקום שאומרים 'כתר', כתב האי"א (בוטשאטש, סי"ג) שעדיף לחולצן לפני שעונה, אך בדיעבד גם אם לא חלצן יענה קדושה.

[משנ"ב ס"ק סב]

דְּהַנּוּהַג שְׂאִינוּ חוֹלְץִין בְּמוֹסֵף אִין עֲלוּ תְּלַנְה⁷⁸.

78) ואם הציבור מתפלל מוסף, והוא כיון שאין לו אפשרות אחרת להתפלל בציבור מתפלל עמהם שחרית, כתב בשו"ת שלמת היים (סי' לא) שיכול להתפלל עם תפילין, וכן להיפך אם הציבור מתפללים שחרית עם תפילין יכול להתפלל עמהם מוסף בלי תפילין, והוסיף שטוב וראוי שיפרסם עשושה כן כיון שלא היתה לו אפשרות אחרת להתפלל בציבור, ואם ירצה רשאי להתפלל מוסף עם תפילין, שהרי במקום שאין אומרים כתר מותר להניחן גם במוסף.

סימן כו

דין מי שאין לו אלא תפלה אחת

[ביה"ל ד"ה מניח]

אפלו אם היא רק של ראש לברך¹.

1) ומי שיש לו תפילין של יד הכתובות כשיטת ר"ת ושל ראש כשיטת רש"י, כתב במשנ"ב לקמן (סי' לד ס"ק ה) בשם השבות יעקב שאינו יוצא בהן ידי חובה, אבל בשעת הדחק מותר להניחן כך, ולא יברך אלא על השל יד שנכתבו כשיטת רש"י. ואם רק השל ראש נכתבו כשיטת רש"י, יניחן תחילה, וכשחולץ יקדים לחלוץ את של יד.